

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ СУДОВА ДОБРИХ ЉУДИ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВИЈЕКА У ХЕРЦЕГНОВСКОЈ ОПШТИНИ

Током 18. вијека било је уобичајено да и већину кривичних спорова рјешавају судови добрих људи, иако је суђење у тим предметима било искључиво у надлежност млетачког провидура. Потпадањем херцегновског краја под Млечане 1687. године успоставља се нова управна и судска власт. Дужд Јоханес Корнелио издао је 1718. године дукал којим је ударен темељ Топалској комунитаци.¹ Поменути дукалом народ овога краја имао је привилегију да бира капетана комунитаци, канцелијера (секретара) и четири судије који су се бирали сваке године.

Херцегновски провидур је имао управну и судску власт, самим тим био је надлежан да суди у кривичним споровима. То право готово је у потпуности предао судовима добрих људи.

Кад су странке морале да ријеше спор, претходно су у провидуровој канцеларији сачињавале писмени договор — компромис.² Овим актом странке су се споразумијевале да њихов међусобни спор рјешавају добри људи. Договарали су се о броју лица која ће сачињавати судско вијеће. Свака страна предлагала је исти број лица.

Ови судови засједали су обично у приватној радњи, цркви или приватној кући. Затим је пресуда, која је писана ћирилицом, преводена на италијански језик, а пуноважна је постајала када би је овјерио новски провидур.

Институција судова добрих људи егзистира и у 19. вијеку доласком Француза, а касније и Аустрије. Судови добрих људи и у овом периоду раде на истом принципу као и вијек раније, али у смањеном обиму, посебно у периоду аустријске владавине.

¹ Б. Миловић, Прилог проучавању кривичних судова добрих људи у Комунитаци топалској (млетачки период), Цетиње, 1959, 5.

² Као под 1.

У том периоду оснивају се државни судови у Будви, Котору и Херцег-Новом, односно долази до одвајања управне и судске власти.

У другој половини 19. вијека пресуде су писане на нашем језику, ћирилицом, јер је званична општинска администрација 1872. године прекинула са употребом италијанског језика који је до тада био у званичној употреби.³

О пресудама добрих људи из 18. вијека у Боки Которској до сада је објављено неколико радова, а неки су у припреми.⁴

У овом прилогу изнијећемо неколико докумената у вези са радом судова добрих људи из друге половине 19. вијека. О њиховом раду у том периоду, бар што се тиче херцеговске општине, није до сада писано. Навешћемо неколико примјера о овој проблематици чија се документација чува у Архиву Херцег-Новог, у фонду Општина Херцег-Нови.

На збору села Каменог у марту 1871. године предложено је дванаест људи (домаћина) „да гледају за погрешке у село за мале ствари за недодјевати старијој власти то јест комуну претури за сваке мале ствари и погрешке, а са допуштењем од наше комуне херцеговске, село одабра првога кнеза Јока Обрадовића, Петра Кујачића, Николу Бронзића, Керста Мандића, Илију Борбина, Мандића, Јоана Сијевчића (Стјепчића), Јока Радовића, Тодора Ратковића, Вука Лјчевића“; у документу слиједе њихови потписи. Након пет дана кнезу села Јоку Обрадовићу општинско вијеће јавља да је на својој сједници са задовољством прихватило и одобрило избор дванаест људи, са напоменом да не би прешли границе закона, напомињући да о сваком тежем случају морају обавијестити општину.⁵ Овдје се вјероватно мисли на надлежност у рјешавању тежих спорова општинског суда у Херцег-Новом.

У марту мјесецу сљедеће године изабрани су добри људи у селу Жлијеби „који ће пресуђивати у свом селу све мање преступе и свађе“.⁶ Општинско вијеће упутило је 3. априла 1872. године Драгу Вукасовићу у Жлијебе акт у којем стоји: „Вијеће ове општине на својој сједници другог текућег потврдило је Вас за доброг суђу заједно са Тодором Радмиловићем, Крстом Достинићем, Симом Буровићем и Крстом Вукосавићем, овијем

³ М. Црнић-Пејовић, Прилози борби за националну слободу крајем XIX вијека у херцеговској општини, Бока, 9, Херцег-Нови, 1977, 23.

⁴ Б. Миловић, н. д.; В. Вичевић, Једна пресуда добрих људи из 1789. године, Зборник 2, Которска секција Друштва историчара Црне Горе, Котор, 1980; иста, Једна арбитражна пресуда из времена прве аустријске владавине, Бока, 15—16, Херцег-Нови, 1984; Извјештај о раду Историјског института Црне Горе, Историјски записи, Титоград, 1985, 184.

⁵ Архив Херцег-Новог, Општина Херцег-Нови (у даљем тексту: АХ ОХ) 1871. г., бр. 180.

⁶ АХ ОХ, 1872. г., бр. 185.

дата Вам и власт да можете у својем селу пресуђивати све мање садјевнице, свађе и штете. Ако би се пак какав већи догађај десно то ћете јавити овом Управитељству. У исто доба препоручавам се да свјесно и беспристрасно пресуђујете и кривце суразмјерно глобите, јер друге казне нису допуштене." На крају акта пише да Драго Вукасовић о горе реченом има обавијестити именоване суђе.

Напријед смо навели бирање добрих људи у појединим селима за одређену територију и одређени временски период, а следећи примјери се односе на дјелатност судова добрих људи у рјешавању спорова.

У општинском уреду Херцег-Новог 18. маја 1872. г. закључен је компромис између капетана Јока Јакшића и Стефана Павковића, који су изабрали по два добра човјeka „који ће извидити и пресудити распру (спор) која постоји између поменутих двојице“.

Капетан Јоко Јакшић изабрао је Шимра Станка и Бура Станишића, а Стефан Павковић Петра Лазаревића из Мокрина и Тодора Поробића из Мојдежа. Јакшић и Павковић овом писменом уговору дају могућност изабраним добрим људима од њихове стране да, уколико се у нечем не би могли споразумјети, сами изаберу још једног човјeka. Истовремено „дају поштену ријеч да ће бити задовољни да ће пристати на све што им осуде поменути добри људи по њиховој души и савјести“. Компромис су потписали Јоко Јакшић и Стефан Павковић, начелник херцеговске општине Шпиро Гојковић и секретар Јово Накићеновић.⁷

Из забиљешке која се налази на полеђини споразума можемо закључити да је истога дана донесена пресуда којом је Јоко Јакшић примио пресуду и двије стотине форинти. Међутим, из постојећих података не може се утврдити због чега је до спора дошло.

Наредна пресуда коју ћемо разматрати у вези је са спором који је настао приликом рада на једној грађевини.

Наиме, Тодор Гојковић и Јефто Чурић су радили као орташи на грађевини Јефта Радовића. У току рада настао је спор између њих, па су због тога изабрали добре људе да измире међусобне рачуне. Пресуђено је да Јефто Радовић плати Тодору Гојковићу на име добити која би се вјероватно добила продајом те грађевине, осим тога морао је исплатити Гојковићу и његовим радницима на име надница 35 фјорина, а за „дангубу и труд добрих људи буле и писарине фјорина 27“. По исплати, а на основу ове пресуде, Јефто Радовић је био слободан узети друге раднике за даљу градњу, док Тодор Гојковић није више имао никаква права у вези грађевине.⁸

⁷ АХ ОХ, 1872. г., бр. 351.

⁸ АХ ОХ, 1872. г., бр. 125.

Пресуда из јануара 1881. године интересантна је због спора који је настао између двије породице, а односи се на вјеридбу Милице Бронзић. Милица кћерка Николе Бронзића била је вјерена са Вуком Обрадовићем, а још раније са Гашом сином Богдана Мандића. Од стране Богдана Мандића изабран је за доброг човјека Јово Накићеновић док је Никола Бронзић своје повјерење дао општинском присједнику Симу Милиновићу. Изабрани добри људи имали су одобрење од стране Бронзића и Мандића да по својој вољи изаберу трећег човјека, уколико се сами не би могли одлучити. Изабрани добри људи су истога дана донијели пресуду без посредства трећег.

Осуда је гласила:

„I. Да Никола Бронзић има вратити прстен и талјер што је код њега.

II. Да Никола Бронзић има платити за трошак Богдану Мандићу форинти дванајест.

III. Као глобу има платити Никола Бронзић форинти тридесет и пет на корист једне сиротне дјевојчице на Камено.

Овом осудом прекида се свака омраза и тражбина између Мандића и Бронзића те остаје слободна кћер Николе Бронзића, да се удаје за кога је воља чим испуни њезин отац ову осуду.“⁹

Као и у до сада објављиваним пресудама из 18. вијека, веома ријетко је долазило до незадовољства или до неизвршења донесене пресуде, а то значи до жалбе вишој инстанци.

Даља истраживања могу нас одвести до нових података који би нам детаљније разјаснили ову институцију обичајног права и њену примјену, а тиме и континуитет народне компактности у односу на власт, у овим случајевима судску власт која је била туђинска.

⁹ АХ ОХ, 1881. г., бр. 66.